

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2527867>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-2488-0220

ПРОСОЦІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Наталія Ю. Діомідова,

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С. Сковороди, Україна

E-mail: natalia.diomidova@gmail.com

У статті показано роль просоціальної мотивації майбутніх психологів у розвитку емоційно-інтелектуальних здатностей. Визначено низку зв'язків між просоціальними мотивами (альтруїстичними, широкими гуманістичними, професійними та міжособистісними) та емоційним інтелектом. Показано типологічні профілі просоціальної мотивації студентів-психологів. Визначено відмінності у розвитку емоційного інтелекту у майбутніх психологів з різними типологічними профілями просоціальної мотивації. Показано, що високий рівень просоціальної мотивації у студентів-психологів передбачає вищі показники емоційного інтелекту.

***Ключові слова:** просоціальна мотивація, емоційний інтелект, професійно значущі якості психолога, альтруїстична мотивація і поведінка, професійні просоціальні мотиви фахівця соціономічних професій.*

Prosocial motivation as a factor of emotional intelligence development of future psychologists

Nataliia Diomidova,

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

The validity of research. The training of modern students of psychology involves, first of all, the formation of prosocial (altruistic) motivation as the basis of the professional orientation of the personality of a specialist. Emotional intelligence as an ability to understand, control and predict one's own emotions and emotions of other people has a leading role in the activities of the psychologist, but its connection with the prosocial (altruistic) motivation of representatives of sociological occupations, in particular psychologists, has practically not been studied.

The aim of the study is to determine connection of prosocial (altruistic) motivation and emotional intelligence of students-psychologists and psychological characteristics of emotional-intelligence of future psychologists with different types of prosocial (altruistic) motivation.

Research methods. The complex of methods of empirical research consists of the method of diagnostics of emotional intelligence D.V. Lucin, methodology for the diagnosis of emotional intelligence N. Hall in the adaptation of E.P. Ilyin and the

method of studying the prosocial motivation of specialists in socio-occupational professions K. Fomenko. Experimental base of the studies was presented by 231 students of 2-4 years of study of the faculty of psychology and sociology of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. The results were processed using the SPSS16 electronic statistical software package.

Results of research. A series of correlations between prosocial motives (altruistic, broad humanistic, professional and interpersonal) and emotional intelligence were defined. The typological profiles of prosocial motivation of students-psychologists were determined. Differences in the development of emotional intelligence in future psychologists with different typological profiles of prosocial motivation were determined. It is shown that high level of social motivation in students-psychologists suggests higher indexes of emotional intelligence.

***Key words:** prosocial (altruistic) motivation, emotional intelligence, professionally significant qualities of a psychologist, altruistic motivation and behavior, professional prosocial motives of a specialist in socio-occupational professions.*

Вступ. Підготовка сучасних студентів-психологів передбачає, перш за все, формування просоціальної мотивації як основи професійної спрямованості особистості фахівця. Психологія просоціальної мотивації орієнтує майбутнього спеціаліста на загальнокультурні, загальнолюдські, соціальні та моральні цінності, зміст яких складає виражене прагнення співпраці з іншими людьми, а також надання їм допомоги. Просоціальна орієнтованість майбутнього психолога обумовлена низкою особистісних властивостей і сама виступає фактором розвитку професійно важливих якостей та здатностей психолога. Емоційний інтелект як здатність до розуміння, керування та контролю власних емоцій та емоцій інших людей має провідне значення у діяльності психолога, проте його зв'язок із просоціальною мотивацією у представників соціономічних професій, зокрема психологів, практично не вивчався.

Контроль власних емоцій і здатність ефективного впливу на них стали предметом спеціального вивчення в рамках концепцій емоційного інтелекту та емоційної креативності та компетентності (Т.П. Березовська, В.М. Борисенко, О.І. Власова, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Дж. Еверілл, В.В. Зарицька, Н.В. Коврига, Д.В. Люсін, Дж. Майер, М.А. Манойлова, Е.Л. Носенко, П. Саловей, О.П. Саннікова, Н. Холл). Вивчення просоціальної та альтруїстичної мотивації здійснювалось у дослідженнях Т.І. Брессо, Є.П. Ільїним, К.І. Фоменко, Х. Хекхаузена, С. Шварца.

Мета дослідження – вивчення зв'язку просоціальної мотивації та емоційного інтелекту студентів-психологів та психологічна характеристика емоційного-інтелекту майбутніх психологів з різними типами просоціальної мотивації.

Методи і вибірка дослідження. Комплекс методів емпіричного дослідження склали методика діагностики емоційного інтелекту Д.В. Люсіна (2006), методика діагностики емоційного інтелекту Н. Холла в адаптації Є.П. Ільїна (Фетискин, Козлов, Мануйлов 2002) і методика дослідження просоціальної мотивації фахівців соціономічних професій (Фоменко, 2018).

Експериментальну базу досліджуваних склали 231 студент 2-4 курсів факультету психології і соціології ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Результати дослідження. П. Саловей, Дж. Майер і Д. Карузо (1999) визначають емоційний інтелект як форму соціального інтелекту, що включає здатність відображати власні і чужі емоції і почуття, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для регуляції людського мислення та дій. Автори описують емоційний інтелект як здатність відображати почуття та емоції (свої та інших людей), розрізняти їх та використовувати для ефективного орієнтування власної поведінки та мислення. До емоційного інтелекту дослідники відносять такі якості психіки як здібності розбиратись у власних почуттях, розуміти настрої інших людей, управляти своїми емоціями. На думку авторів, люди з високою емоційною компетентністю краще за інших здатні ідентифікувати власні почуття, почуття інших людей та розв'язувати проблеми, пов'язані з емоціями.

Змістовно-структурний аналіз емоційного інтелекту, проведений Д. Майером та П. Саловеем, передбачає виділення двох компонентів: внутрішньо особистісного (здатність встановити взаємозв'язки між своїми думками, вчинками та почуттями) та міжособистісного (здатність налаштуватись на інших людей, навчитись співчувати, надихати та спонукати їх до тих чи інших дій). До основних якостей емоційного інтелекту авторами було віднесено емпатію та співчуття, розрізнення власних почуттів, баланс між емоціями та розумом, а також ознаки високої самоповаги та самосприйняття людини.

Д.В. Люсіним (2004) уточнено складові емоційного інтелекту, які характеризують здатності до розуміння і управління емоціями. Так, у теорії Д.В. Люсіна, здатність до розуміння емоцій означає, що людина: може розпізнати емоцію, тобто встановити сам факт наявності емоційного переживання у себе або у іншої людини; може ідентифікувати емоцію, тобто встановити, яку саме емоцію відчуває вона сама або інша людина і знайти для неї словесне вираження;

розуміє причини, що викликали цю емоцію і наслідки, до яких вона приведе. Здатність до управління емоціями означає, що людина може: контролювати інтенсивність емоцій, передусім приглушати надмірно сильні емоції; контролювати зовнішнє вираження емоцій; при необхідності довільно викликати ту або іншу емоцію. Здатність до розуміння і здатність до управління емоціями може бути і на власні емоції, і на емоції інших людей.

У структуру емоційного інтелекту, що виступає як сукупність емоційно-когнітивних і соціальних здатностей, І.М. Андрєєва (2006) включає чотири основних компонента:

1. Розпізнавання власних емоцій включає здатність адекватно описувати, виражати, ідентифікувати емоції та відчувати їх без слів. Розпізнавання емоцій сприяє більш ефективному спілкуванню, оскільки дозволяє адекватно описувати, переробляти і виражати емоції. Саме це значення здатності до розпізнавання власних емоцій є важливим фактором успішної реалізації професійної діяльності психолога, адже воно дозволяє ефективно встановлювати контакт з клієнтом.

2. Володіння своїми емоціями пов'язане з проблемою самоконтролю. Це здатність контролювати власні емоції, виокремлювати їх як окремий об'єкт, оприлюднювати, адекватно оцінювати, контролювати емоційну експресію (стриманість). Адекватна емоційна експресія є важливим фактором підтримки фізичного і психічного здоров'я психолога-професіонала.

3. Розуміння емоцій інших передбачає здатність реєструвати у свідомості емоційні процеси, прояв достатньо виокремленого емоційного процесу, здатність виразити словами емоційний стан іншого, передбачити силу емоцій, тривалість, наслідки, здатність включати емоції у культурний досвід, здатність до емпатії. Зазначені властивості входять до професійних вимог до особистості психолога.

4. Самомотивація. Емоції мотивують людей до певних дій. Емоція - це засіб, за допомогою якого взаємодіють тіло і розум, вони постійно змінюються і знаходяться в русі. Здатність до мотивування себе до діяльності, встановлення позитивного настрою на професійну діяльність є важливими характеристиками емоційного інтелекту психолога.

В.В. Зарицькою (2010) показано структуру емоційного інтелекту, що включає чотири базових компоненти: розуміння власних емоцій, самоконтроль і саморегуляція емоцій, розуміння емоцій інших, використання емоцій у спілкуванні і діяльності. Для визначення рівня

розуміння власних емоцій виділені такі показники здатностей: розпізнавати власні емоції, оцінювати свій емоційний стан, визначати причину виникнення емоцій, пояснювати значення емоцій, позитивно сприймати оцінку своїх емоцій іншими. Для визначення рівня самоконтролю і саморегуляції емоцій виділено наступну систему здатностей: стримувати емоції, проявляти емоції у відповідності до ситуації, зберігати спокій у складних ситуаціях, контролювати свої емоції, регулювати власні емоції. Зазначені якості та здатності позитивно позначаються на професійній діяльності психолога: А.З.Чепайкіна, З.А. Домрачова (2013) обґрунтовують положення про те, що розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів-психологів є чинником підвищення їх конкурентоспроможності. У наших попередніх дослідженнях (Діомідова, 2015) показано позитивний вплив емоційного інтелекту на психологічне благополуччя та позитивні психоемоційні стани у навчальній діяльності студента.

В.Ф. Моргун (2010) підкреслює зв'язок емоційного інтелекту з потребо-вольовими та емоційними компонентами особистості, а також зі змістовною спрямованістю особистості на спілкування, соціальним інтелектом та емоційною саморегуляцією. Такі дані дають підстави розглядати емоційний інтелекту у зв'язку з просоціальною мотивацією особистості.

Просоціальна мотивація є цілісною системою спонукальних процесів, спрямованих на благо інших людей або суспільство в цілому, які мають соціальні наслідки, що класифікуються як соціально корисні дії (Брессо, 2013а).

Просоціальна мотивація розглядається як процес, що визначає виникнення, напрямок і способи здійснення конкретних форм професійної діяльності як сукупної системи спонукань, що обумовлюють вибір та здійснення соціономічної діяльності на благо інших людей і суспільства загалом. В більш широкому аспекті просоціальна мотивація є цілісною системою стимулювальних процесів, спрямованих на благо інших людей або суспільства в цілому, що мають соціальні наслідки, класифікуються як соціально корисні дії (Брессо, 2013б).

Як зазначає Т.І. Брессо (2012) просоціальна мотивація спрямовує на захист і надання допомоги тим, хто в цьому потребує, на турботу про оточуючих, співчуття. Соціально-психологічний зміст просоціальної мотивації особистості формується як результат позитивних взаємин в оточенні індивідуума та соціалізуючого впливу гуманістичної складової навчальних впливів навколишнього середовища. Просоціальна мотивація формується в індивідуальному житті людини і

є багатомірним та динамічним утворенням. Зміни просоціальної мотивації пов'язані з динамікою структури цінностей та потреб особистості. Так, на формування просоціальної мотивації суттєво впливають соціокультурні умови: виховання, освоєння соціальних норм, система соціалізації в цілому (мораль, поведінка, закони тощо), релігійність, здатність до емпатії, особистий досвід, ініціативність, засвоєння національних культурних цінностей, тип організації суспільства (колективний, індивідуальний). Соціокультурні детермінанти просоціальної мотивації, їх усвідомлення та усвідомлення виконують важливу практичну соціально значиму роль формування середовища, що базується на пріоритеті колективних цінностей, які переважають над особистими пріоритетами (Брессо, 2013б).

У таблицях 1 і 2 показано зв'язки між показниками просоціальної мотивації та емоційного інтелекту. Встановлено низку позитивних зв'язків між компонентами емоційного інтелекту та просоціальними мотивами у майбутніх психологів ($p < 0,01$). На рівні тенденції (у таблиці позначено курсивом) встановлено відповідності між показниками емоційної обізнаності та професійними просоціальними мотивами та просоціальною мотивацією у міжособистісних стосунках ($p < 0,05$).

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки показників про соціальної мотивації та емоційного інтелекту за методикою Н. Холла

Показники просоціальної мотивації					
	Емоційна обізнаність	Управління власними емоціями	Самомотивація	Емпатія	Розпізнання емоцій
Професійні просоціальні мотиви	<i>0,25</i>	0,44	0,37	0,29	<i>0,27</i>
Широкі гуманістичні мотиви	0,36	0,36	0,33	0,53	0,34
Альтруїстичні мотиви	0,29	0,30	0,31	0,56	0,36
Просоціальна мотивація у міжособистісному спілкуванні	<i>0,26</i>	0,44	0,34	0,33	0,30

Найбільш потужними зв'язками між просоціальною мотивацією та емоційним інтелектом виявились зв'язки між здатністю до емпатії як професійно важливою якістю майбутнього психолога та альтруїстичними мотивами. Отже, чим вищим є альтруїстичне спрямування майбутнього психолога, тим у більшій мірі він здатний до виявлення емпатії. Спрямованість та вмотивованість особистості до надання допомоги іншим виявляється взаємообумовленим зі здатністю до емпатії, тобто співпереживання та співчуття іншим, вмінням поставити себе на позицію суб'єкта, що вимагає співчуття чи допомоги.

Вагомими виявились також зв'язки між професійною та міжособистісною просоціальною мотивацією та здатністю до управління своїми емоціями. Отже, емоційний самоконтроль як професійно важлива здатність психолога властивий студентам, які готові допомагати і підтримувати інших у складних ситуаціях життєдіяльності та професійній діяльності. Здатність стримувати емоції, контролювати власні психоемоційні стани властива майбутнім психологам, орієнтованим на надання допомоги іншим.

Найбільш значущими позитивними зв'язками між просоціальною мотивацією та емоційним інтелектом встановлено для показників здатності до управління власними емоціями (таблиця 2).

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки показників про соціальної мотивації та емоційного інтелекту за методикою Д.В. Люсіна

Показники про соціальної мотивації	Показники емоційного інтелекту				
	Міжособистісне розуміння	Міжособистісне управління	Внутрішнє розуміння	Внутрішнє управління	Контроль експресії
Професійні просоціальні мотиви	-	0,17**	-	0,27****	-
Широкі гуманістичні мотиви	0,14*	0,14*	-	0,26****	-
Альтруїстичні мотиви	0,14*	-	0,14*	0,25***	-
Просоціальна мотивація у міжособистісному спілкуванні	-	0,19**	-	0,27****	0,14*

* - $p < 0,05$, ** - $p < 0,01$, *** - $p < 0,001$, **** - $p < 0,0001$

Кореляційні дані, отримані за методикою Д.В. Люсіна підтверджують результати, отримані за методикою Н. Холла: просоціальна мотивація майбутніх психологів виявляється найбільш тісно пов'язаною зі здатністю до емоційного самоконтролю та самокерування. Розуміння власних емоцій а емоцій інших людей властиві студентам-психологам, які розділяють гуманістичні цінності та дотримуються їх у поведінці та діяльності, готові до допомоги та вмотивовані на альтруїзм. Здатність управляти емоціями інших (емоційно заражати, заспокоювати, мотивувати тощо) виступають як професійно значущі здібності психолога і пов'язані з професійними просоціальними мотивами, тобто вмотивованістю на допомогу у професійній діяльності, а також з мотивами допомоги друзям та прагненням до гуманізму. Здатність до емоційного самоконтролю та самоуправління як вміння стримувати власні негативні афекти, заспокоюватись, «тримати себе у руках», вмотивовувати на вирішення складних чи неприємних завдань життя, контролювати власну експресію (міміку, жести тощо) властива майбутнім психологам, які характеризуються високою просоціальною мотивацією.

На рисунку 1 показано результати кластерного аналізу показників просоціальних мотивів студентів-психологів, отримані з метою виявлення типологічних особливостей просоціальної мотивації.

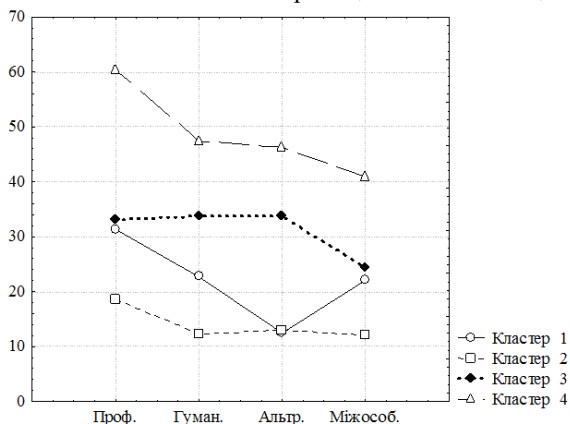

Рис. 1. Кластерні профілі просоціальної мотивації студентів-психологів

Кластер 1 – середні значення показників професійної, гуманістичної, міжособистісної просоціальної мотивації – низькі

значення показників альтруїстичної про соціальної мотивації (13,2% вибірки).

Кластер 2 – низькі значення показників про соціальної мотивації (5,4% вибірки).

Кластер 3 – середні значення показників про соціальної мотивації (62,8% вибірки).

Кластер 4 – високі значення показників про соціальної мотивації (18,6% вибірки).

Отже, більшість студентів-психологів відрізняються помірними показниками про соціальної мотивації.

У таблиці 3 показано середні значення емоційного інтелекту, отримані за методикою Н. Холла, по групах кластерів про соціальної мотивації студентів-психологів.

Таблиця 3

Показники емоційного інтелекту за методикою Н. Холла у студентів різних типів про соціальної мотивації

Показники емоційного інтелекту	Групи досліджуваних				F
	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4	
Емоційна обізнаність	9,91±3,32	-0,25±2,01	10,31±3,37	10,63±4,73	32
Управління власними емоціями	2,31±6,74	-0,50±3,73	1,85±6,27	9,58±3,90	21
Самотивація	6,53±5,75	6,50±4,46	8,06±4,94	12,40±3,56	12
Емпатія	4,69±3,90	0,50±4,34	10,43±3,04	10,49±3,58	55
Розпізнання емоцій	6,16±4,38	5,00±4,49	9,28±4,25	11,14±3,73	12

За усіма показниками емоційного інтелекту за методикою Н. Холла відмінності за кластерами значущі на рівні $p < 0,0001$. Найбільші відмінності у групах студентів за кластерами зазначені у показниках емпатії – досліджувані з високим та середнім рівнями про соціальної мотивації (кластери 3 і 4) перевищують студентів із зниженням альтруїстичної мотивації та про соціальної мотивації загалом за показниками здатності до емпатії та емоційної обізнаності. Студенти з високою про соціальною мотивацією (кластер 4) характеризуються вищими показниками здатності до управління власними емоціями, самотивації та розпізнання емоцій, ніж інші студенти.

У таблиці 4 показано особливості емоційного інтелекту (за методикою Д.В. Люсіна) у студентів різних груп за кластерами просоціальної мотивації.

Таблиця 4

Показники емоційного інтелекту за методикою Д.В. Люсіна у студентів різних типів просоціальної мотивації

Показники емоційного інтелекту	Групи досліджуваних				F	p
	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4		
Міжособистісне розуміння	23,31±3,69	18,00±3,22	24,50±3,75	22,70±4,15	12	0,0001
Міжособистісне управління	19,22±4,59	15,25±3,08	18,71±4,30	20,16±4,59	4	0,01
Внутрішнє розуміння	17,03±6,22	15,50±5,20	18,59±4,96	18,14±4,29	1,99	-
Внутрішнє управління	13,12±3,98	12,25±3,65	13,92±2,94	15,60±2,82	5,89	0,001
Контроль експресії	10,78±3,02	11,75±2,60	10,58±3,18	12,14±3,67	2,83	0,05

Отже, при високому рівні просоціальної мотивації показники емоційного інтелекту за параметрами емоційного самоуправління та контролю власної міміки та жестів є найвищими. Середній рівень просоціальної мотивації передбачає більшу здатність до розуміння своїх та чужих емоцій. При низькому рівні просоціальної мотивації показники емоційного інтелекту найнижчі. Зниження альтруїстичного мотиву у типологічному профілі просоціальної мотивації обумовлює низькі показники здатності до контролю експресії.

Таким чином, з мірою зростання показників просоціальної мотивації у межах типологічних профілів майбутніх психологів збільшуються показники емоційного інтелекту. Висока міра професійної просоціальної мотивації може розглядатись як суттєвий фактор розвитку емоційного інтелекту майбутнього психолога за показником здатності до управління власними емоціями, адже саме цей параметр емоційного інтелекту є найвищим у представників групи за 4 кластером просоціальної мотивації, який відрізняється суттєвим позитивним зрушенням показників професійних просоціальних мотивів.

Обговорення результатів дослідження. Представлене дослідження підтверджує усталену думку про зв'язок емпатії (яка є одним з параметрів емоційного інтелекту) з альтруїзмом (що виступає

параметром просоціальної спрямованості, або просоціальної мотивації людини). Емпатія є найбільш значущим фактором формування просоціальної поведінки, зокрема у роботах К. Бетсона (Batson, 1997; 1998) показано точку зору, що фактором, що спонукає до просоціальної поведінки, є емпатія. Позитивні зв'язки між таким параметром, як емпатія та просоціальною мотивацією підтверджують ці результати.

Чим більше людина схильна до співпереживання, тим вище її готовність до допомоги в конкретному випадку (Coke, Batson, McDavis, 1978). Деякі автори (Krebs, 1970; Stotland, 1969) відзначають, що емпатія на відміну від соціальних норм прямо і безпосередньо спонукає людину до надання допомоги. Інтенсивність емпатичних мотивів взаємопов'язана з подальшими діями з надання допомоги (Weiss, Boyer, Lombardo, Stich, 1973). У нашому дослідженні, навпаки, показано, що більша орієнтованість та вмотивованість на допомогу визначає більшу емпатію. Зазначена інтерпретація підтверджується результатами К. Манера та спів роб. (Maner, K. та ін., 2002), де показано, що просоціальна поведінка властива як альтруїстично, так і егоїстично спрямованим особам. Характерно, що постановка себе на місце потребує допомоги без переживання емпатичних емоцій («не хотів би я бути на його місці») не призводить до прагненню надати допомогу (Coke et al., 1978; Kurdek, 1978). У дослідженні І.Г. Лавричевої (2013) також доводиться, що емпатія є необхідною, але недостатньою умовою для прояву альтруїстичного мотиву. Ці суперечливі результати авторів можна пояснити принциповою методологічною помилкою, яку допускають вчені, в дослідження яких ігноруються принципи діяльнісного підходу: не емпатія та емоційний інтелект виступають фактором просоціальної чи альтруїстичної поведінки, а навпаки, - просоціальна мотивація є психологічною передумовою розвитку емоційно-інтелектуальних здатностей, зокрема емпатії. Крім того, зростання емпатії у просоціально-орієнтованих людей також визначається їх професією: зокрема, вибір професії психолога, активна включеність в опанування цією професією може сприяти розвитку просоціальної мотивації та обумовлювати, як наслідок, розвиток професійно важливих якостей та надання допомоги – емоційного інтелекту. Проте, виявлення ролі і значення просоціальної мотивації як предиктора емоційного інтелекту вимагає подальших наукових розвідок.

На зв'язок просоціальної мотивації з емоційно-інтелектуальними якостями та здатностями імпліцитно вказують результати дослідження Д. Бар-Тала (1976). На основі аналізу альтруїстичної поведінки,

автором запропоновано наступні когнітивні уміння для виконання альтруїстичних дій: вміння розглядати різні альтернативні дії; здатність прогнозувати результат власної поведінки; здатність розуміти важливість намірів діяти; здатність визнавати потреби іншої особи; здатність співпереживати (емпатія); здатність до розуміння моральних вчинків; здатність до саморегуляції. Отже, просоціальна мотивація має розглядатись у зв'язку з розвитком соціального та емоційного інтелекту. Результати представленого дослідження свідчать на користь існування прямої відповідності між рівнем емоційного інтелекту та вираженістю просоціальних мотивів, що підтверджує низку вище названих результатів зарубіжних досліджень.

Висновки. Просоціальна мотивація, виражена сукупністю альтруїстичних, широких гуманістичних, професійних та міжособистісних просоціальних мотивів позитивно позначається на рівні розвитку емоційного інтелекту майбутніх психологів. Здатність до емоційного самоконтролю та самоуправління, вміння управляти емоціями інших, здатність до емпатії як характеристики емоційного інтелекту, відповідають високому рівню розвитку просоціальної мотивації.

За результатами типологічного аналізу просоціальної мотивації студентів-психологів встановлено, що загалом майбутнім психологам властивий середній та високий рівень просоціальної мотивації, якому відповідають вищі показники емоційного інтелекту, зокрема здатності до емоційного самоуправління. За умови низького рівня просоціальної мотивації відбувається спадання показників емоційного інтелекту.

Перспективами дослідження є уточнення змісту просоціальної мотивації та її специфіки у представників допомагаючих професій та ролі по соціальної мотивації у розвитку соціально-інтелектуальних та емоційно-інтелектуальних якостей.

Література

Андреева И.Н. (2006). Эмоциональный интеллект: исследование феномена. *Вопросы психологии*. № 3. С. 78-86.

Брессо Т.И. (2013а). Изучение просоциальной мотивации студентов социномических профессий. Современные исследования социальных проблем. 1(21): www.sisp.nkras.ru. DOI: 10.12731/2218-7405-2013-1-5

Брессо, Т. И. (2013б). Социокультурные детерминанты просоциальной мотивации студентов социномических профессий: диссертация ... кандидата психологических наук : 19.00.05. Москва. 172 с.

Діомідова Н.Ю. (2015). Психологічні особливості емоційного інтелекту суб'єкта навчальної діяльності у вищій школі. *Вісник Харківського*

національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. Випуск 51. С. 61-72.

Зарицька В.В. (2010). Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки: монографія. Запоріжжя: КПУ, 304 с.

Кузнецов М. А., Дюмідова Н.Ю. (2010). Специфіка реагування на екзаменаційний стрес у студентів з різними рівнями емоційної креативності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. Випуск 35. С. 149-154.

Лавричева И.Г. (2013). Влияние эмпатии на проявления альтруизма и эгоизма. Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. С. 65-74.

Люсин Д. В. (2004). Современные представления об эмоциональном интеллекте. *Социальный интеллект. Теория, измерение, исследования* / Под ред. Люсина Д. В., Ушакова Д. В. М.: Институт психологии РАН, С. 29—36.

Люсин Д.В. (2006). Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭИин. *Психологическая диагностика*. № 4. С. 3–22.

Моргун В.Ф. (2010). Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 6 (97). С. 2-15.

Фегискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. (2002). Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. М., Изд-во Института Психотерапии. 490 с.

Фоменко К.І. (2018). Опитувальник просоціальної мотивації фахівців соціономічних професій. *Харківський осінній марафон – 2018*. С. 72-74.

Чепайкина А.С., Домрачева С.А. (2013). Развитие эмоционального интеллекта будущих педагогов-психологов как фактор повышения их конкурентоспособности. *Современные наукоемкие технологии*. 7. С.159-161.

Bar-Tal, Daniel. (1976). DEVELOPMENTAL REVIEW 2, 101-124 (1982) Sequential Development of Helping Behavior: A Cognitive-Learning Approach.

Batson, C. D. (1997). Self-other merging and the empathy-altruism hypothesis: Reply to Neuberg et al. (1997). *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 517-522.

Batson, C. D. (1998). Altruism and prosocial behavior. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (Vol. 2, 4th ed., pp. 282-316). Boston: McGraw-Hill.

Bresso T.I. (2012). Osnovnye podkhody k probleme motivatsii prosotsial'nogo povedeniya lichnosti [Main approaches to motivate prosocial behavior personality]. *Инициативы XXI века*, no. 3: 83-86.

Coke, J. S., Batson, C. D., & McDavis, K. (1978). Empathic mediation of helping: A two-stage model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 752-766. doi:10.1037/0022-3514.36.7.752

Krebs, D. Altruism: An examination of the concept and a review of the literature. *Psychology*, 1970, 73, 258-302.

Kurdek, L. A. Perspective taking as the cognitive basis of children's moral development. A review of the literature. *Merrill-Palmer Quarterly*, 1978, 24, 3-28.

Mayer J. D. Caruso D.R., Salovey P. (1999). Emotional Intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*. 27. P. 267–298.

Maner, K. Jon, Luce L., Neuberg, S., Cialdini, R., Brown, S. & Sagarin, B. (2002). The Effects of Perspective Taking on Motivations for Helping: Still No Evidence for Altruism. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 28. 1601-1610. 10.1177/014616702237586.

Weiss R.F., Boyer J.L., Lombardo J.P. & Stich M.G. (1973). Altruistic drive and altruistic reinforcement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 25. 390-400.

Оригінальний рукопис отриманий 8 жовтня 2018 року

Стаття прийнята до друку, 17 жовтня 2018 року